

DOĞU-BATI ENERJİ KORİDORU DOĞAL GAZ İLE TAMAMLANIYOR: BOTAŞ'IN AVRUPA'YA AÇILIM STRATEJİSİ

Emre ENGÜR*

Especially with the increasing demand of the European Union for the importation of gas, BOTAŞ will play an important role for the creation of 'East- West Energy Corridor', in which Turkey will become a prominent actor with the leading role in the region. The author tries to identify the future projections by means of analyzing current researches' results and comes to the conclusion that Turkey and BOTAŞ has important tasks in the planned projects. This article also covers the probable routes of the gas pipelines through the Europe.

2 1. yüzyıl enerji gündeminde işgal edeceği yeri ve önemi, günümüzde iyice belirginleşen doğal gaz, 1986 yılında Sovyetler Birliği ile imzalanan ilk gaz alım satım anlaşmamız ile ülke gündemine girmiş; 1987 yılında 500 milyon m³ ile başlayan gaz tüketimimiz ise 2002 yılı sonu itibarıyla 19 milyar m³'e ulaşmıştır. Genel olarak tüm dünyada ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerde gözlemlendiği gibi, başta gaz olmak üzere enerji tüketiminde meydana gelen hızlı artışın ana nedeni, ekonominin dinamik gelişimi, sanayileşme, nüfus artışı ve hızlı kentleşmedir. Bunlara ilaveten, çevresel faktörler ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi gibi hususlar da, özellikle doğal gaz kullanımının her geçen yıl katlanarak artmasına yol açmıştır. Petrolün önemli bir ikamesi haline gelen doğal gaz, yenilenebilir kaynakların gelişim süreci boyunca kullanımı hızla artacak bir fosil yakıt olarak varlığını daha uzun süre devam ettireceğe benzetilmektedir.

Bugün, Türkiye, 70 milyona yakın dinamik nüfusu ile, yaşanan ekonomik krizlerin tüm olumsuz etkilerine rağmen güçlü bir sanayileşme süreci içindedir. Enerji talebindeki artışın doğrudan bir sonucu olarak, sektörde çok büyük ilave yatırımlar gerekmektedir. Enerji talebindeki önemli artışlar; sektör politikaları çerçevesinde yatırımların,

* BOTAŞ, Dış İlişkiler ve Strateji Geliştirme Daire Başkan Yardımcısı (emre.engur@botas.gov.tr)

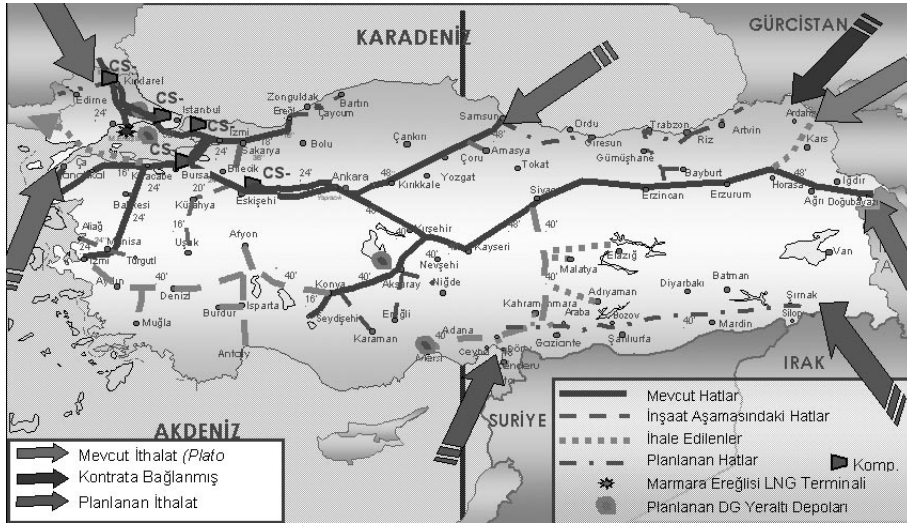
Avrasya Dosyası, Enerji Özel, Bahar 2003, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 38-52.

kamu firmaları ile birlikte yabancı özel teşebbüsler ve yerli yatırımcılar tarafından gerçekleştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Dünyadaki hızlı sanayileşme sürecinden geri kalması düşünüle-meyecek ve hidrokarbon kaynakları açısından da neredeyse tamamen ithalata bağımlı ülkemizin ihtiyaçlarını karşılayıp, söz konusu projeksiyonlar doğrultusunda önünü açmak; kuruluşundan bu yana, bir boru hattı taşıma şirketi olarak BOTAŞ'ın üstlendiği en hayati görevlerden biri olmuştur.

Türkiye pazarının ihtiyaç duyduğu en gerekli enerjiye sahip olabilmesini sağlamanın yanında gelecekte ülkemizin Batı'ya tam olarak entegrasyonunda çok önemli bir katkısı olacak 'Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun tesis edilmesi sürecinde doğal gazın rolü kesinlikle gözardı edilemezdi. İşte bu nedenlerle, bugüne kadar 6 ayrı ülke ile 8 adet uzun dönemli doğal gaz alım-satım anlaşması¹ imzalanmıştır.

DOĞAL GAZ TÜRKİYE BORU HATTI SİSTEMİ

¹ İçinde bulunduğumuz dönem itibarıyla, doğal gaz talebimiz 6 ayrı anlaşma ile karşılanmaktadır; bunlar Rusya Federasyonu ile 6 milyar, 8 milyar ve 16 m³/yıl için imzalanan üç ayrı anlaşma, İran ile yapılan 10 milyar m³/yıllık anlaşma ve Cezayir ile 4 milyar m³/yıl, Nijerya ile 1.2 milyar m³/yıl olmak üzere doğal gaz eşdeğeri LNG (sıvılaştırılmış doğal gaz) anlaşmalarıdır.

.....
**Avrupa Birliği,
 günümüzde, dünyanın
 en büyük enerji
 tüketicilerinden biri
 olmanın yanı sıra,
 1990'dan beri sürekli
 kaydettiği yıllık ortalama
 % 1 büyüme oranı ile en
 büyük enerji ithalatçısı
 konumundadır.**

Sanayi, elektrik, konut sektörlerinin gelişimini içeren araştırmalar ve ülke planlarının etkisinin incelenmesi neticesinde oluşturulan yurtiçi talep projeksiyonlarının ortaya çıkardığı ihtiyacın karşılanması amacıyla, sözleşmeye bağlanmış doğal gaz alımlarının zamanında gerçekleştirilebilmesi için pek çok proje yatırım programına alınmıştır. Tabiidir ki, kontratı yapılan gaz miktarlarının tüm ülke çapında kullanımının sağlanabilmesi önemli yatırımlar gerektirmektedir. Türkiye mevcut doğal gaz sisteminin modifikasyonu ve geliştirilmesi ile yeraltı doğal gaz depolama projelerinin yanı sıra, Azerbaycan, Türkmenistan, Mısır ve Irak ile doğal gaz alımına yönelik çalışmalar program dahilinde yürütülmektedir. Mevcut projeler çerçevesinde tüm kaynaklardan gaz alımına başlanması ile birlikte, 2010'lu yıllarda önemli gaz miktarlarının ülkemize giriş yapması, ayrıca bu alımların, özellikle Avrupa'daki talep merkezleri ile ilgili çalışmalar doğrultusunda daha da artması söz konusu olabilecektir.

Doğal gaz sağlamaya yönelik olarak ülkemiz dahilinde yürütülen tüm bu çalışmaların, arz güvenliği ve devamlılığının sağlanması ile kaynak çeşitlendirmesini hedefleyen tüm bu anlaşmaların ve Avrupa ülkeleriyle yürütülen yoğun görüşmelerin daha büyük bir anlam kazanabilmesi için dikkatimizi biraz olsun Avrupa doğal gaz pazarına çevirmek faydalı olacaktır.

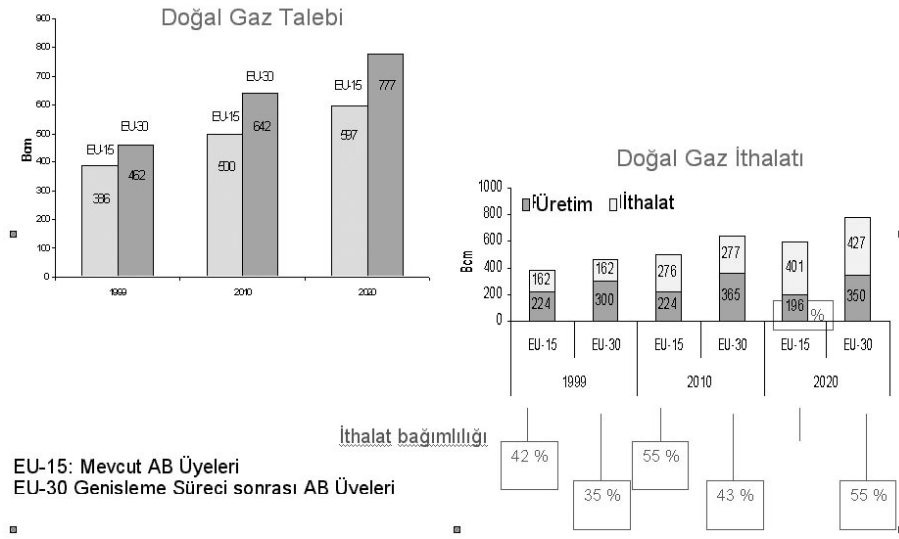
Avrupa Birliği, günümüzde, dünyanın en büyük enerji tüketicilerinden biri olmanın yanı sıra, 1990'dan beri sürekli kaydettiği yıllık ortalama % 1 büyüme oranı ile en büyük enerji ithalatçısı konumundadır. OME,² IEA³ gibi organizasyonların bağımsız olarak, ancak AB komisyon raporlarına girecek şekilde yürüttükleri çalışmalarına göre (biz burada OME çalışmasının rakamlarını kullandık), üye 15 ülkede 1999 yılında gerçekleşen 386 milyar m³'lük doğal gaz kullanımının, 2010'da 500 milyar m³'e, 2020'de ise yılda % 2.1'lik ortalama bir artış hızıyla 600 milyar m³'e çıkması beklenmektedir. AB üyesi olmayan ve Türkiye'nin de içinde yer aldığı 'genişleme programı' kapsamındaki 15

² Observatoire Méditerranéen de L'énergie

³ International Energy Agency

ülkede⁴ 20 yıl içerisinde beklenen yıllık artış hızı ise % 4.2 oranındadır. Bu durumda, toplam Avrupa talebini ele aldığımızda, 1999'un 462 milyar m³'lük gaz kullanım rakamının 2010'da 642 milyar m³'e ve 2020'de yıllık % 2.5'lik bir artışla 777 milyar m³'e ulaşması söz konusudur.

AVRUPA-Gaz Talep, Üretim ve İthalatı

OME raporundan devam edersek, 2000 yılında 224 milyar m³ olan Avrupa Birliği ülkeleri doğal gaz üretim rakamının ise 2020'de 196 milyar m³'e gerilemesi beklenmektedir. Bu durum, AB üyesi ülkelerin bugün % 40'lar düzeyinde seyreden ithalata bağımlılık oranının, önümüzdeki 20 yıl içinde hızla artarak % 67'ler civarına çıkmasına neden olacaktır.

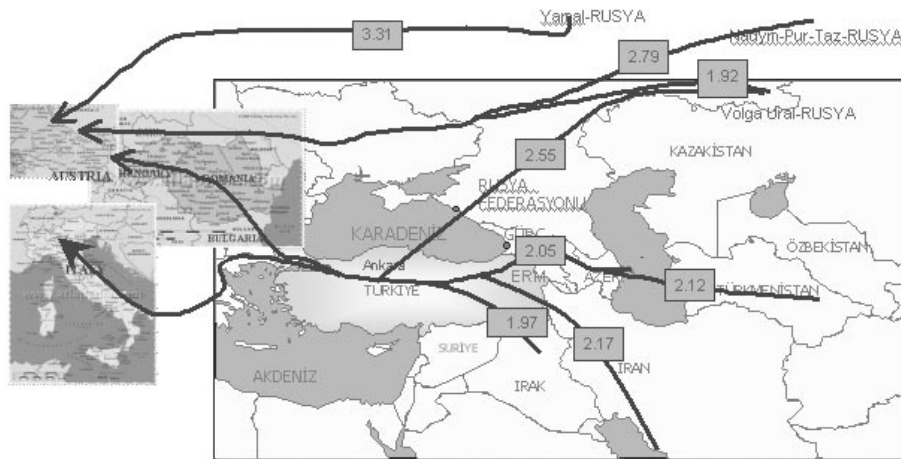
AB çalışmalarında da yer alan bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere, Avrupa doğal gaz pazarı önümüzdeki 20 yılda önemli bir ithalat gereksinimi ile karşı karşıya kalacaktır. 2000 yılında AB ülkeleri ve aday ülkeler toplam gaz kullanımlarının 130 milyar m³'ü Rusya, 50 milyar m³'ü Norveç, 60 milyar m³'ü Cezayir tarafından karşılanmıştır. AB tarafından yaptırılan çalışmalarda, önümüzdeki 20 yılda bu kaynaklara, ekonomik ve güvenli taşıma sistemlerinin kurulması halinde Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Irak ve İran gibi kaynakların da

⁴ AB üyesi olmayan Norveç ve İsviçre dahil

eklenmesi öngörülmektedir. Diğer bir ifadeyle, mevcut Rusya, Kuzey Avrupa ve Kuzey Afrika kaynaklarının yanı sıra, yeni dönemde, Hazar ve Orta Doğu üretimi de Avrupa pazarına girecektir. Bu, Avrupa'nın, artan gaz talebinin karşılanması ile birlikte, büyük önem verilen 'gaz kaynaklarının çeşitlendirilmesi stratejisine' yönelmiş olmasının doğal bir sonucudur.

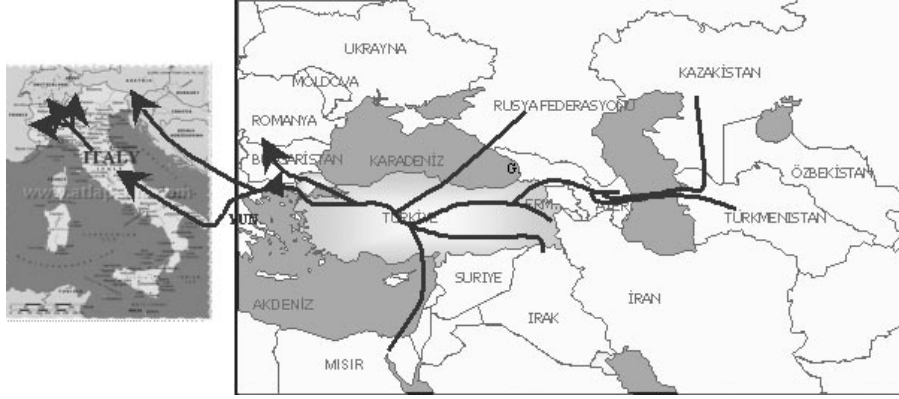
OME çalışması baz alınarak hazırlanan aşağıdaki şekilden de görüleceği gibi AB gaz stratejisi kapsamında yürütülen çalışmaların sonuçları ülkemiz için oldukça umut vadeden bir tablo oluşturmaktadır. Avrupa'ya olası yeni gaz güzergâhlarının taşıma maliyetleri karşılaştırıldığında, Türkiye üzerinden geçecek güzergâhlar diğerlerine oranla çok daha uygun koşullar sağlamaktadır. Yeter ki bizler vakit kaybetmeden bu konudaki çalışmalarımızı, projelerimizi, tamamlayarak yolu açalım, zaman geldiğinde her yönden hazır ve sağlam bir şekilde koşullarımızı ortaya koyalım. Unutulmamalıdır ki, Avrupa'nın mevcut gaz kaynakları, doğal olarak durumlarından en ufak bir ödün vermeden pazarı ellerinde tutmak istemektedirler. Bu bir rekabet ortamıdır ve rakiplerimizin gücü ortadadır. Bu nedenle gelecekte Türkiye'ye çok büyük gelir ve itibar sağlayacak bu stratejimizi ülkemiz için en uygun ve avantajlı bir şekilde ve hiç vakit kaybetmeden yürütmemiz gerektiğinin bilincinde olmalıyız.

AB-15 Ülkelerine Yeni Kaynaklardan Gaz Sağlama Maliyeti (2010-2020) (\$/mmbtu)

AVRUPA'YA GAZ

Yunanistan-İtalya ve Yunanistan-Adriyatik Ülkeleri -Avusturya Açılımı

gaz şirketi DEPA ile BOTAS arasında bir işbirliği zaptı imzalanmış; bu kapsamda, Güney Avrupa Gaz Ringi'nin geliştirilmesi ve iki ülke gaz sistemlerinin enterkoneksiyonunun gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulan teknik çalışma grubu faaliyetlerine başlamıştır.

Bu projede ilk amaç, iki ülke iletim hatlarının enterkoneksiyonunun gerçekleştirilmesidir.⁶ Bu bağlantı, Güney Avrupa Gaz Ringi'nin de en önemli ayağını oluşturacaktır. İlgili çalışmaların tamamlanmasını takiben, 2005 yılı içerisinde, Yunanistan'a doğal gaz arzının başlaması planlanmaktadır. Burada kanımızca en önemli husus, AB'nin direkt olarak finansman desteği sağlaması ve projemizi programlarında 'öncelikli projeler' kapsamına almış olmasıdır.

Yunanistan ile yapılacak Alım-Satım Anlaşması kapsamında, ilk yıl için 500 milyon m³'lük bir gaz satışı öngörülmektedir. Bu yalnızca bir ilk adımdır ve Avrupa'ya gaz satış stratejimiz kapsamında Avrupa kapasitesinin açılması anlamına gelmektedir.⁷

⁶ Proje ile ilgili fizibilite raporunun, Avrupa Birliği 'TransEuropean Networks' (TEN) Programı kapsamında verilen hibe ile 25 Mart 2002 tarihinde tamamlanmasının takiben, 28 Mart 2002 tarihinde, BOTAS ve DEPA şirketleri arasında bir 'Mutabakat Zaptı' imzalanmıştır. Ardından mühendislik ve ÇED çalışmaları için de AB TEN fonundan hibe sağlanmıştır. 23 Şubat 2003 tarihinde Selanik'te iki ülke bakanları tarafından Hükümetlerarası Anlaşma'nın (IGA) da imzalanmasıyla çok önemli bir aşamaya gelinmiştir.

⁷ Yunanistan diğer yıllar için 4-5 milyar m³/yıl seviyelerine ulaşacak şekilde gaz talep etmekte olup, bu proje kapsamının genişletilmesiyle bu düzeye ulaşılacak ve ileride bahsedeceğimiz projeler kapsamında İtalya gibi ülkelerin talepleri de bu hat üzerinden karşılanacaktır.

.....
: **Avrupa gaz pazarının**
: **oluşumu ile birlikte,**
: **talebin karşılanacağı**
: **kaynakların seçimi**
: **hususunu da, özellikle**
: **Avrupa'ya açılım**
: **stratejisi açısından büyük**
: **önem taşımaktadır.**
:

Bilindiği gibi, yeni yasa⁸ ile BOTAS'ın doğal gaz ticaret ve taşıma konusundaki tekel özelliği kaldırılmıştır. Buna göre, BOTAS, belirlenmiş takvime uygun olarak, gaz ithalat kontratlarını özel şirketlere devredecektir. Gerekli şartları sağlayan her özel girişim ülkemiz içinde ve üzerinden gaz taşıma, satma ve 're-export' hakkına sahip olacaktır. Yunanistan'a ve diğer Avrupa ülkelerine gaz taşıma işi büyük ölçüde BOTAS tarafından yapılacak, satış ise önümüzdeki yıllarda talep merkezleri, üretici ülke ve şirketler ve BOTAS arasında yapılacak görüşmeler doğrultusunda gerçekleşecektir. Bu görüşmelere baz teşkil edecek kaynaklar Doğu ve Güneyimizdeki enerji zengini ülkelerde yeni geliştirilecek gaz projeleri olabileceği gibi, Türkiye talebi için projelendirilmiş kaynaklardan da yararlanılabilecektir. Bu, Avrupa gaz talebinin oluşumu, gaz üretim projelerinin geliştirilmesi ve yaşanan ekonomik krizlere rağmen gelişimini hızla sürdüren ülkemiz gaz kullanım ihtiyaçlarının izin verdiği ölçüde şekillenecektir.

Avrupa gaz pazarının oluşumu ile birlikte, talebin karşılanacağı kaynakların seçimi hususu da, özellikle Avrupa'ya açılım stratejisi açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde olduğu gibi Avrupa gaz sektöründe de hızlı bir liberalleşme süreci yaşanmaktadır. BOTAS tarafından yakından takip edilen bu süreç, AB doğal gaz direktifleri doğrultusunda gerçekleşmektedir ki bunun da en önemli gerekliliklerinden birisi, 'doğal gaz kaynağının ve güzergâhların çeşitlendirilmesi'dir. Daha önce de değindiğimiz gibi, arz güvenliği ve serbest piyasa ekonomisi koşullarının sağlıklı işleyebilmesi açısından zorunlu olan bu olgunun, gaz ithalatına yönelik projeler incelendiğinde, ülkemiz tarafından da sadece önemli bir hedef olarak kabul edilmekle kalınmadığı, pek çok açıdan bu hedefe ulaşıldığı ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği'nin bu süreçte 'kilit' bir rolde değerlendirdiği en önemli ülke, Hazar, Orta Doğu ile diğer Doğu ve Güney kaynaklarını Batı'ya taşıyacak güzergâh üzerinde yer alan ilk ülke konumundaki Türkiye'dir. AB'ye aday konumundaki bir ülke olarak, Rusya, Kuzey Afrika ve Kuzey Avrupa kaynaklarının ardından, 2005 yılından itibaren yeni bir doğal gaz arz kaynağını Avrupa ekonomilerine sunma yolunda çok yoğun şekilde çalışılmaktadır.

⁸ 2 Mayıs 2001'de yürürlüğe giren 4646 sayılı yeni Doğal Gaz Piyasası Kanunu

Bugüne kadar yapmış olduğumuz gaz temin bağlantılarımız daha önce değinildiği gibi bu stratejinin hem asıl kaynağı hem de öncüsü olma niteliğindedir. BOTAŞ tarafından gerçekleştirilen çalışma ve görüşmeler neticesinde Doğumuzdaki kaynak ülkelere ait devlet gaz şirketleri ve burada üretim yapan uluslararası dev gaz ve petrol şirketleri, üretmeyi planladıkları gaz miktarlarını ülkemiz üzerinden Avrupa'ya taşıyabilmek amacıyla çeşitli plan ve programlar geliştirmekte olup, yine bu konuda BOTAŞ ile de sürekli görüşmektedirler. Arz kaynakları ve Avrupa talebini birleştirmek anlamına gelen bu durum Türkiye, açısından çok önemli bir kazanım olarak algılanmalıdır.

Kuşkusuz, Avrupa'ya Açılım, sadece Yunanistan Projesi ile sınırlı değildir. Bu proje, yalnızca bir başlangıçtır, ama hedefleri iyi saptanmış önemli bir başlangıç...

Yunanistan'a gaz verilmeye başlanmasının ardından Avrupa'da diğer pazarlara ulaşma konusu gündeme gelecektir. Yunanistan sonrası muhtemel güzergâhlar, Adriyatik geçişi İtalya hattı ve Adriyatik boyunca ülkelerin geçilmesi neticesinde Batı Avrupa'ya açılım şeklinde olabilecektir. Bu güzergâh Avrupa pazarına Güneyden açılan kapımız olacaktır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar neticesinde alınan yol oldukça fazladır:

BOTAŞ ve DEPA 18 Nisan 2002'de Bosna Hersek gaz şirketi BH-Gas ile Saraybosna'da bir görüşme gerçekleştirmiştir. Ardından 9 Mayıs 2002 tarihinde yine Saraybosna'da iki ülke Bakanları arasında, Bosna-Hersek'e Türkiye üzerinden gaz taşınması ile ilgili çalışmalara geçilmesi konusunu da içeren bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. BH-Gas ile bu konu ile ilgili görüşmelerin ardından 8 Nisan 2003 tarihinde Selanik'te BOTAŞ ve BH-Gaz arasında şirketler düzeyinde bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Yunanistan DEPA şirketi ve Avusturya OMV Erdgas şirketi ile 26 Haziran 2002 tarihinde İstanbul'da yapılan toplantıda, Adriyatik boyunca uzanan ve güney Balkanlar'da yer alan ülkelerin gaz şirketleri ile gaz talepleri konularında görüşülmesi ve Yunanistan'ın devamında Avusturya'ya gazın taşınabilirliğinin araştırılması ile ilgili olarak güzergâhların çalışılması konusunda anlaşılmiştir. Hazırlanan davet mektubu BOTAŞ ve DEPA tarafından Bosna-Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Slovenya, Hırvatistan ve Yugoslavya (Sırbistan-Karadağ) ilgili gaz şirketlerine⁹ gönderilmiştir. Mektupta, söz konusu hattın yapılabilirliğinin araştırılması amacıyla yürütülmesi planlanan fizibilite çalışmaları kapsamında işbirliği yapılması teklif edilmiştir. Şirketlerin tümünden olum-

⁹ BH-GAS (Bosna-Hersek), GEOPLIN (Slovenya), MAKPETROL (Makedonya), NIS-GAS (Sırbistan-Karadağ), PLINACRO (Hırvatistan), Arnavutluk Sanayi ve Enerji Bakanlığı

lu yanıt alınmış ve adı geçen protokol 8 Nisan 2003 tarihinde Selanik'te imzalanmıştır. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesiyle, Batı Avrupa'ya ulaşma yolunda olası tüm güzergâh alternatiflerinin değerlendirilmesi ve söz konusu bölgedeki gaz taleplerinin belirlenerek hedef ülkelerin çoğaltılması mümkün olacaktır.

Hedeflerin belirlenmesiyle ilgili olarak çalışmalar yoğun şekilde sürerken, DEPA ve daha önce işbirliğinde potansiyel şirket olarak belirlenen, İtalyan Edison şirketi arasında 31 Temmuz 2002 tarihinde imzalanan Mutabakat Zaptı, Avrupa'ya açılım konusunda oldukça önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmıştır. Bu anlaşmada Adriyatik Denizi'ni geçecek bir hat yoluyla gazın İtalya'ya taşınabilirliği ile ilgili çalışmaların başlatılması konu edilmiş ve BOTAS'ın ilgili çalışmalara katılması için bir davet mektubu gönderilmiştir.

Konu ile ilgili başlangıç toplantısı Edison-Gas, DEPA ve BOTAS arasında 12 Eylül 2002'de Atina'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, İtalya'nın ENI'den sonra 2. büyük gaz şirketi konumundaki Edison şirketinin, serbestleşme süreci devam eden ve 2010'da 95 milyar m³'lük bir talebe ulaşacağı tahmin edilen İtalya gaz pazarında, özel sektöre açılacağı düşünülen % 40'lık payın en az % 20'sini hedeflediği belirtilmiştir.¹⁰

Atina toplantısına ayrıca Edison şirketinde pay sahibi olan Fransız EDF Group temsilcisi de katılmıştır. EDF'nin Avrupa'da önemli bir gaz ve elektrik dağıtım şirketi olması ve İtalya, Avusturya, Belçika-Hollanda-Lüksemburg, İsviçre, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, İngiltere, Fransa ve İspanya gibi Orta ve Batı Avrupa ülkelerinde şirketleri, ortaklıkları ve müşterileri olması açısından projemizin ve Avrupa'ya açılım stratejimizin getirileri olacağı düşünülmektedir. EDF'nin şu anda gaz ve elektrik dağıtım konusunda Fransız devlet gaz şirketi Gaz de France ile EDF-GDF Distribution adlı bir ortaklığı mevcuttur. İtalya piyasası için 1 milyar m³'lük bir miktarı Türkiye-Yunanistan-İtalya bağlantısı yoluyla alabileceğini ifade eden EDF şirketi, daha sonra Avrupa'daki diğer müşterileri için de gazımıza talip olabileceklerini belirtmiştir. Önemli bir müşteri niteliğindeki böylesi bir dağıtım şirkete-

¹⁰ Mevcut ve inşa halindeki elektrik santralleri için 2006 yılında 15 milyar m³ gaza ihtiyaçları olacağı, bu kapsamda Türkiye ve Yunanistan üzerinden taşınacak gazın ilk etapta 7-8 milyar m³'lük bir miktarına talip oldukları ayrıca ifade edilmiştir. 10,000 MW'lık bir kapasiteyle Enel'den sonra İtalya'nın 2. büyük termik santral kapasitesine sahip olan şirketin projemizden talep ettiği gazı mevcut durumda elektrik üretiminde kullanacağı ifade edilmiştir. Kendi inşa edeceği bir doğal gaz boru hattı ile kendi ithal anlaşmalarını yapmayı amaç edinmiş ve serbestleşen gaz piyasasında rakiplerinin arasından güçlü bir şekilde sıyrılmayı hedeflemiş olan şirketin bu yaklaşımı projemizin kazanmış olduğu ivmenin daha da artması açısından büyük önem arz etmektedir.

tinin de projemize ilgi gösteriyor olması azımsanamayacak bir gelişme olarak algılanmaktadır.

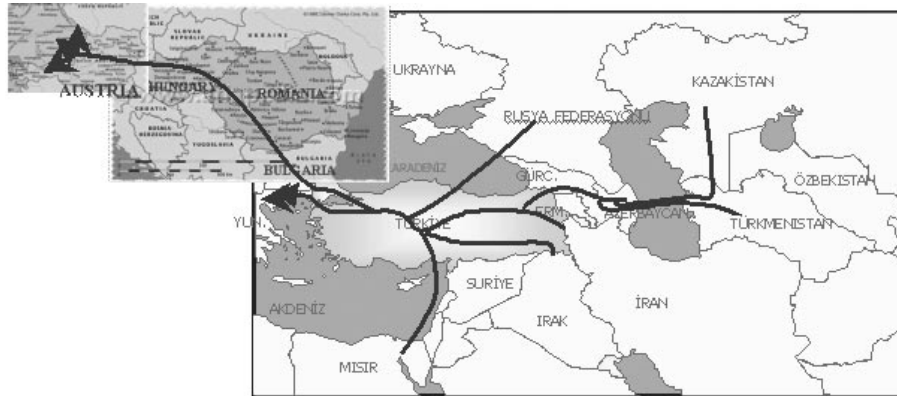
Toplantıda Edison ve DEPA tarafından imzalanan Mutabakat Zaptı'nın bir örneği ile bu anlaşmaya ve yürütülecek çalışmalara BOTAS'ın da katılımını sağlayacak anlaşma taslağı BOTAS tarafına verilmiş, gerekli değişikliklerin ardından üç şirket tarafından 4 Ekim 2002 tarihinde imzalanmıştır. İlk iş olarak çalışma gruplarının kurulması, ön-fizibilite çalışmalarına başlanması ve 2003 yılı başında ilgili raporun hazırlanarak gerekli mercilere sunulabilmesi amaçlanmıştır. Ön-fizibilite raporunun Nisan 2004 başında AB TEN fonundan finansman sağlanması amacıyla sunulması planlanmaktadır.

Yapılacak çalışmaların gidişatı gözönünde bulundurularak proje, Türkiye-Yunanistan-İtalya Enterkoneksiyonu halini alacak, bu şekilde yeni bir teknik tasarım ve maliyet ile daha somut taşıma miktarları ortaya konularak AB'nden yeni fonların kullanılması söz konusu olabilecektir. Bu kapsamda Türkiye-Yunanistan Projesi için tasarlanan ve Karacabey'den başlayacak olan hattın çapı daha yüksek miktarlar gözönünde bulundurularak artırılabilir.

Yukarıda da örnekleri verilen uluslararası önemli araştırma kuruluşları ve enerji şirketlerinin yaptığı projeksiyonlara göre Türkiye üzerinden Avrupa'ya artan miktarlarda taşınacak olan Hazar ve Orta Doğu gazı 2020'li yıllarda oldukça büyük miktarlara ulaşacaktır. Bu olgu Avrupa'ya ulaşma stratejisi kapsamında birden fazla açılım üzerinde durulmasını gerekli kılmaktadır.

AVRUPA'YA GAZ

Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya Açılımı

Bu doğrultuda, BOTAŞ'ın teklifiyle diğer bir güzergâh üzerinde de çalışmalar başlatılmış ve önemli bir aşamaya gelinmiştir. Bu alternatif, Yunanistan Projesi'nin ardından Avrupa'ya açılan ikinci kapımız olma niteliğindedir. Bulgaristan'dan başlayıp Romanya, Macaristan güzergâhını izleyerek Avusturya'ya ulaşması planlanan bu hat, kıtaya diğer bir yönden girişimiz olacaktır. Avusturya, Bulgaristan ve Romanya gaz şirketlerine Şubat 2002'de gerçekleştirilen ziyaretler sırasında yapılan başlangıç niteliğindeki toplantılar neticesinde, Avrupa açılımı konusundaki yaklaşımlarımız şirketlerce oldukça olumlu karşılanmış ve çalışma gruplarının kurulması kararlaştırılmıştır. Avusturya OMV Erdgas şirketi bu konuda bir adım daha atarak, proje ile ilgili olarak Avrupa Birliği'ne başvurmuş, değerlendirmeye alınmasını sağlamıştır. Geliştirilmesi planlanan hat ile ilk etapta Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Slovakya, Çek Cumhuriyeti gibi yeniden yapılanan ekonomilerin gaz ihtiyacı karşılanıp, diğer ülkelerin gaz talep gelişimlerine göre takip eden yıllarda Avusturya bir dağıtım noktası olarak düşünülerek Batı ve Kuzey Avrupa'ya ulaşılması planlanmaktadır. Avusturya'nın (Baum-Garten) halihazırda Avrupa'ya ulaşan transit gazın dağıtım merkezi konumunda olması, stratejilerimizi belirlerken yönlendirici bir rol oynamıştır.

Bu kapsamda ilk adım olarak, OMV Erdgas ve BOTAŞ arasında 24 Mayıs 2002 tarihinde Türkiye ve Avusturya gaz sistemlerinin uygun güzergâh alternatifleri ile bağlanması konusunda bir İşbirliği Zaptı imzalanmıştır. Bu anlaşmanın imzalandığı toplantılar sırasında Avusturya şirketi temsilcileri projenin Avrupa Birliği TransEuropean Networks Programı kapsamında 'öncelikli projeler' bölümüne alındığını ifade etmişlerdir.¹¹

Yoğun görüşme ve çalışmaların ardından Bulgargaz (Bulgaristan), Transgaz (Romanya), MOL (Macaristan), OMV Erdgas ve BOTAŞ arasında Viyana'da gerçekleştirilen toplantılar neticesinde 11 Ekim 2002 tarihinde bir İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Toplantıda alınan kararlar doğrultusunda şirketler, taraf ülkelerle ilgili tüm doğal gaz altyapısı, arz-talep durumu ve pazar dinamikleri ile ilgili bilgileri derlemeye başlayacaklar ve güzergâhın oluşturulması yönünde mevcut altyapı ile ihtiyaç duyulabilecek yeni yatırımların belirlenmesi yönünde veri altyapısı oluşturulacaktır. Toplantıda ayrıca, AB TEN programından

¹¹ Oldukça hızlı ilerleyen görüşmeler neticesinde Bulgargaz (Bulgaristan), Transgaz (Romanya) ve BOTAŞ arasında 25 Haziran 2002; Bulgargaz, Transgaz, MOL (Macaristan), OMV Erdgas ve BOTAŞ arasında ise 26 Haziran 2002 tarihlerinde İstanbul'da, Avrupa'ya gaz taşıma konusunda çalışma gruplarının kurulması ve hızla çalışmalara geçilmesi hususlarında iki ayrı Protokol imzalanmıştır. Gerçekleştirilen toplantılarda şirketler, kendi ülke gaz taleplerinin de bir kısmını Türkiye üzerinden karşılayıp, kaynak çeşitlendirmesini amaçladıklarını açık olarak ifade etmişlerdir.

finansman temini için gerekli olan Başvuru Formu üzerinde görüşülmüştür.¹²

AVRUPA'YA GAZ-Örnek Harita

Görüldüğü gibi DEPA, OMV Erdgas, MOL, Bulgargaz, Transgaz gibi şirketler ile proje ortaklığının da ötesine gidilmiş ve Avrupa'ya gaz satışı kapsamında stratejik ortaklıklar kurulmuştur. Amacımız doğrultusunda sağlam ve gerçekçi adımlarla ilerlemek açısından bu durum oldukça önemlidir.

BOTAŞ olarak, gaz piyasasının serbestleştirilmesi ile oluşacak yeni ortam ve AB gaz kaynağı çeşitlendirme stratejisini de göz önünde bulundurarak, projelerimizi AB'nin pazar geliştirme programlarına paralel bir şekilde yürütmekteyiz. Yurt çapındaki gaz iletim sistemi, Avrupa için yepyeni bir gaz kaynağı olma yolunda gerekli altyapıyı sağlayacak

¹² 27 Kasım 2002'de Sofya'da gerçekleştirilen Yönlendirme Komitesi toplantısında hem AB TEN Fonundan faydalanmak için gerekli başvuru formu üzerinden gidilmiş, hem de proje ile ilgili çalışma gruplarının kurulması, taslak iş programı, masa başı çalışmaları ile ilgili ön bilgiler ve fizibilite çalışmasına başlamak için gerekli şartlarla ilgili görüş alışverişinde bulunulmuştur. Gerçekleştirilecek fizibilite ve daha sonraki mühendislik çalışmaları neticesinde hem teknik konular, hem Avrupa gaz talep potansiyeli, hem de finansman ile ilgili konular belirlenmiş olacaktır. Bu kapsamda 6-7 Mart 2003 tarihinde Braşov/Romanya'da gerçekleştirilen Yönlendirme Komitesi toplantısında taraflar fizibilitenin gerçekleştirilmesi için gerekli toplam maliyetin çıkarılması amacıyla her ülke ile ilgili masraflar üzerinde görüşmüşlerdir. Bununla birlikte her bir taraf ülkenin gaz sistemlerini gösteren haritalar incelenmiş, sınır bağlantı noktaları üzerinde tartışılmıştır. 3 Nisan 2003'de Macaristan'da gerçekleştirilen toplantı neticesinde ilk etap çalışmaları tamamlanarak gerekli form doldurulmuş ve Nisan 2003 sonunda AB TEN fonuna başvurulmak üzere hazır hale gelmiştir.

.....
: **2010'larda daha da**
: **belirginleşmesi beklenen**
: **Batı Avrupa arz açığı ve**
: **bu zamana kadar artışını**
: **devam ettirecek olan**
: **Doğu ve Orta Avrupa**
: **doğal gaz taleplerinin**
: **daha bugünden ülkemiz**
: **üzerinden gelecek gaza**
: **yönlendirilmesi için**
: **gerekli her türlü çalışma**
: **hızla yürütülmektedir.**
.....

transit konumunda olacak ülkelerin desteği de tam olarak alınmıştır. Avrupa Birliği ise projelerimize mevcut yaklaşımıyla oldukça umut verici bir politika izlemektedir.

Burada en önemli hedef vakit kaybetmeden, yapılması gereken her işi zamanında ve sağlıklı şekilde geliştirerek, ekonomik açıdan en uygun güzergâhlar aracılığıyla Türkiye'ye maksimum faydayı sağlayacak biçimde projelerimizi neticelendirmektir. 2010'larda daha da belirginleşmesi beklenen Batı Avrupa arz açığı ve bu zamana kadar artışını devam ettirecek olan Doğu ve Orta Avrupa doğal gaz taleplerinin daha bugünden ülkemiz üzerinden gelecek gaza yönlendirilmesi için gerekli her türlü çalışma hızla yürütülmektedir.

BOTAŞ, Avrupa'ya, şartlar dahilinde, kontrata bağlamış olduğu gaz miktarlarından verebileceği gibi, yalnızca Doğu'daki üretici şirketlerin gazını taşıyarak, transit ülke konumunun avantajlarını da kullanabilecektir. Bu kapsamda talep merkezlerine ne şekilde ulaşıldığının fazla bir önemi de yoktur aslında. Artık kapı açılmıştır ve hedefe ulaşmak yolunda her türlü gayret gösterilmelidir.

Kuşkusuz, uygun bir alternatif oluşturabilmek için Avrupa'ya makul iletim koşulları sunulmalıdır. Bu durum, Hazar ve Orta Doğu'da gazını satmak isteyen üretici ülke ve şirketler kadar, Avrupa'da gaz kaynağı çeşitlendirme politikası güden ülke ve şirketler için de geçerlidir. Tüm ilgili taraflar yeni bir arz kaynağına sahip olmanın ve alternatif bir güzergâh oluşturmanın gereklerini göz önünde bulundurmalıdır.

Arz kaynağı ülkeler ve üretici şirketler makul fiyat politikalarıyla kapıyı açmalıdırlar. Üretim kârlarından ve ülke paylarından yapılacak ufak fedakârlıklar dahi, yepyeni pazarların açılmasına ön ayak olacaktır.

şekilde geliştirilmekte, gelecekte ülkemizin bir enerji köprüsü olması yolunda atılan temeller sağlamlaştırılmaktadır.

Uluslararası enerji şirketlerinin projelerimize verdiği önemin göstergesi olarak, BOTAŞ ile imzalanan belgeler ve yürütülen görüşmeler kapsamındaki ilişkilerinin, Avrupa'ya açılım bakımından getireceği boyut çok kritiktir. Şirketler gerekli yatırımlara katılmak konusunda da olumlu adımlar atmaktadırlar. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde

Kaldı ki doğal gaz gibi, ekonomik bir şekilde taşınması önemli ölçüde boru hatlarına bağlı olan bir hidrokarbon için böylesine uygun bir güzergâh mevcutken... Geçiş ülkeleri de aynı mantıktan hareketle teknik ve ekonomik olarak uygun koşulları sağlamalıdır.

Ve talep merkezleri... Gelecekte elde edilecek çok önemli gelir ve avantajların bilincinde olarak Avrupa ülke ve şirketleri, AB gibi organizasyonların da desteğiyle, bugünün kaynak çeşitlendirme maliyetini göze alarak projelerimize gösterdikleri mevcut ilgiyi daha da artırarak gerekli desteği vermelidirler. Özetle ve deyim yerindeyse, bu işe taraf olan herkes elini taşın altına koymalıdır...

AB, Türkiye-Yunanistan Projesi çalışmalarına yaptığı finansal katkı ve ardından Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya üzerinden geliştirdiğimiz projeye olan yaklaşımıyla umut verici bir politika izlemektedir. Bu projelerin Avrupa Birliği programlarında 'öncelikli' ibaresiyle yer alması verilen desteğin bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır ki, bu durum gelecek için çok büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği'ne katılım konusu çok uzun süredir ülkemiz dış politikasını yoğun bir şekilde meşgul etmektedir. Konu, yurtiçinde de çeşitli görüşler, yaklaşımlar ve belli kâr-zarar hesapları dahilinde hiç bitmeyen tartışmalar eşliğinde tazeliğini yitirmeden gündemi işgal etmektedir. Avrupa Birliği'ne girilsin girilmesin, Hazar'daki, Orta Doğu'daki, genel anlamda Orta Asya'daki zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının ülkemiz üzerinden Batı'ya taşınmasının, Türkiye'ye çok önemli kazançlar sağlayacağı yadsınamayacak bir gerçektir. Ancak, Avrupa Birliği'ne katılım söz konusu olduğunda ve Türkiye'nin artılarına bakıldığında, enerji konusu birinci sırada, en büyük destek olarak karar vericilerin karşısına dikilecektir.

Yunanistan ve Avusturya projeleri ile AB programlarına dahil edilen BOTAŞ, ilişkide bulunulan birlik üyesi ülkelere mensup şirketler tarafından AB yolunda Türkiye'nin öncüsü konumunda nitelendirilmektedir. Bu bir tesadüf değildir ve bu avantajın çok sağlıklı ve dikkatli bir şekilde ülkemizin çıkarlarına en üst düzeyde hizmet edecek şekilde kullanılması büyük önem taşımaktadır.